

Καταγραφές

Μαγίμ Χαγίμ ή το Νερό της ζωής

Τη Δευτέρα μετά το Πέσχα ανολί-
ξε τις πύλες στο γόρπο του Μυξέ της
συναγωγής μας έκθεση του νεαρού
Περσάκη, που κατέγραψε ο Δαυίδ Μαρζάπ
Περσάκη, που κατέγραψε στο τη Θεο-
σλόνικη. Ο κ. Περσάκη και η γυναί-
κα του Ανά είχαν επισκεφθεί τη Συ-
ναγωγή πέμπου καθ' οδόν προς την
Αγία Άνα. Όταν είδε το μυξέ και τον
ομορφό γόρπο που καταλαμβάνει,
ρώτησε εάν μπορούσε να στήσει εκεί
μια έκθεση κι' εγώ βέβαια συμφώνη-
σα.

Όπως για πολλές από τις τελευταίες και τις παραδοσιακές γαστρονομίες του μικρού σχεδόν χάθηκε, η σημασία γυναικείων είναι ένα σημείο πατριωχής εξουσίας και παρεξήγησης, που οφείλεται στη ανακρίβεια μεταφραστική των όρων και την αδυναμία μεταφραστικής της βαθύτερης σημασίας του «τελετουργικού». Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την αδυναμία ηχηρήσης ή αδυναμία αποδοχής του «τελετουργικού». Έχουμε ξεχάσει ακόμα ότι ένα μικρό σε μια Εβραϊκή κοινότητα προηγείται τη συνταγή!

Το δικό μας είναι το μοναδικό παροδοστικό μικρό που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα. Καινούργια έχουν κτιστεί στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη, αλλά το μικρό των Χανίων είναι ηλίανθος και τροφοδοτεί ακόμα από μια πηγή νερό. Τα σκυλαράκια που οδηγούν εκεί έχουν χρησιμοποιήσει για εκατοντάδες χρόνια, ρεγυμένα, λαιμάρνα μυστηριώδους το νερό της δεξαμενής που τρεμορραγεί στο βάθος προσφέρει για την τριπλή τάδε-

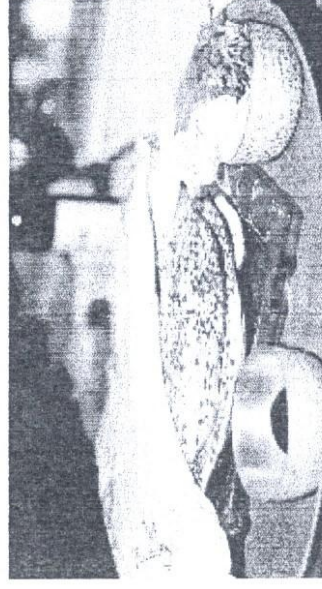
(→ page 3)

Το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Η πόλη της Θεσσαλονίκης μπορεί δικαίως να είναι υπερήφανη για το καινούργιο της Εβραϊκό Μουσείο, που βρίσκεται στην οδό Αγίου Μηνά 13, εκεί που παλιότερα γυπνούσε η καρδιά της εβραϊκής συνινότητας. Διαφορετικά από την Αθήνα που δε φιλοξένησε ποτέ μια εβραϊκή κοινότητα, η Θεσσαλονίκη πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μετράει προσεγγίτως 400 εβραϊκά νοικοκυριά. Το μεγαλύτερο αριθμό Ξεσφραδίστων Εβραίων από την πόλη της Εγγής Ανατολής. Σαν την πιο τσιως «αυστηρή» πόλη των Βαλκανίων, μια που φιλοξένησε ένα πολύπληστο και πολυεθνοτικό πληθυσμό, η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε για πολλούς αιώνες ένα καταφύγιο για τους εβραίους πρόσφυγες από την Ευρώπη ή για όσους έφεραν λόγια της διαίτης όλων των μη-Χριστιανών κατοίκων από την Ισπανία. Σήμερα η πόλη, με τα νηματα που ακόμα σού-

Η Συναγωγή Ετζ Χαρίμ κατά τη διάρκεια του Σέδερ
φέτος, στις 7 Απριλίου

ισορροπημένο και καλά τεκμηριωμένο ιστορικό υπόβαθρο για την εβραϊκή παρουσία στην πόλη από το 3^ο αιώνα π.Χ. μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η κοινότητα αφανίστηκε σχεδόν ολοκληρωτικά με τις εκτοπίσεις και την εξόντωση στα στρατόπεδα θανάτου της Πολωνίας.

Ακόμα και το ίδιο το κτίριο, μια
αποροφή τοξόης στας, καλύπτει αρ-
στα τις ανάγκες των κανονιστήτων
Μοναστηρίων. Μια πέλορία στήλη και
επιγραφικό υλικό που σώθηκε από τις
32 συναγωγές της πόλης που κατα-
στράφηκαν στο 2^ο Παγκόσμιο Πόλε-
μο ή από το μεγάλο εφιαλτικό νεκροτα-
φείο που καλύπτει μια έκταση πολλών
στρεμμάτων ανατολικά κοντά στα
αρχαία τείχη της πόλης δεσπούν
στο χώρο της εισόδου και του συνει-
σώματος.

Μέχρι την κατεδάφιση του ο
1942, αυτό το νεκροταφείο ήταν ο
μεγαλύτερος χώρος ενταφής της Εγ-
γής Ανατολής με πάνω από 300.000
τάφους. Στην είσοδο υπάρχει επίστι-

(→ page 2)

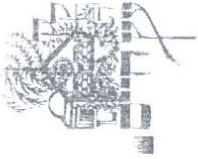
Πέσσα στη
Συναγωγή Ετζ Χαγίμ
στα Χανιά

Οι προετοιμασίες για το Πέσχα στην Συναγωγή Εις Χάρτιν άρρισαν, όπως είχαμε προγραμματίσει, μετά το Πενήνι. Σφειοσπασθηκαν και σταμάτησαν οι προσελεύσεις και ανακατανοήθηκε ευρέως το γέγονος. Ξεκίνησαν με το να ετοιμάσουμε μια Αγκυλιά που να ήταν καλή για όλους τους συμπεριεχόμενους. Δουλέψαμε πάνω σε διαφορετικά κείμενα και τελικά αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε μια έκδοση που μας στάλθηκε πέφτι από το Ισραήλ. Βάζονταν όλοι να πιστούν και να ελπίσουν.

Ένας φίλος της Συνεργασίας μας έστειλε «shimurah matzah» (αζύμιο) από το Ισραήλ και παραλάβαμε επίσης διάφορα άλλα εδέσματα ως δώρο. Σκεφθήκαμε, ύστερα, για τη βραδινή συνέντευξη ένα ξεχωριστό μενού. Αποφασίσαμε να κάνουμε συνταγές κυστήρ χορτοφαγίας, επειδή πολλοί από μας είναι όντως χορτοφάγοι, αλλά και επειδή και ο Rasli και ο Maimonides ισχυρίζονται ότι πρόθεση του «HaShem» (του Θεού) ήταν να μη σκοτώνονται τα ζώα για τροφή. Στις συνταγές που διαλέξαμε, μείδα πριν από το Πέσχα, καθάρισαν με τη Συνεργασία και τα γραφεία, όπως επιβάλλεται, από όλα τα ιγρή «chametz» (εδέσματα από δημητριακά). Το κρασί και τα άλλα «matzot» ήρθαν από την Αθήνα και έτσι φθάσαμε στις 5 του μήνα, την «Erev Shabbath» (παρμονή Σαββάτου). Με τις συγκεκριμένες ποσότητες των Shabbath και του Πέσχα, είχαμε δυσκολίες με την παρασκευή της βραδινής συνέντευξης. Το μενού, τελικά, αποτέλεσαν από «huvevos tamiz» (σπράτζι αντζι), σνέλνι μαρούλι, ελιές, τουρσιά και νωμάριδες. Τα κύρια πιάτα ήταν «Pasef del Kweso» (παστέλι από τυρί) (Θεσσαλονίκη) και σπανακόπιτα (Ιωαννίνα). Οι νωμάριδες παρασκευάστηκαν με μια συνταγή από την Κομοτηνή και μετά από αυτά ήρθαν το ψάρι με σάλτσα από καρόδια, φρούτα και «doubmvellos» (λινκό από άζυμο). Όλα τα φαγητά ετοιμάστηκαν από τις γυναίκες του συλλόγου της Συνεργασίας των Χανίων.

Ο κοινοτικός χορός της συναγωγής ετοιμασθηκε με διαπορευτική διαρρύθμιση για να μοιραστούν τα κινήματα εκεί το Σάββα (τελευταία Πέμπτη). Είχαμε κανονίσει να παίμε να φάμε όλοι μετά από το «Afikoman» στην Ταβέρνα Κονάκι. Τα πατακά της ταβέρνας πέρασαν την προβλεπόμενη διαδικασία για να είναι «καυτέρ» και ότι δε μπορούσαμε να περπάσουμε σε υψηλή θερμοκρασία, βυθίσαμε στο νερό του «κίβρι» (τελευταϊνικό λουτρό).

(→ page 2)

Το Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης (από τη σελίδα 1)

μια σειρά φωτογραφιών του νεκροταφείου του 1911 που περιγράφουν καλά πως ήταν τότε ο συγκεκριμένος χώρος.

Ο πρώτος όροφος του Μουσείου αρθρώνεται σε διαφορετικούς χώρους. Η πάνω στοά φιλοξενεί μια πανοραμική περιήγηση στην ιστορία της εβραϊκής Θεσσαλονίκης που δημιουργήθηκε στο Lohemel HaGe'itah (Οι Μεγάλες των Γέιτον, στυλ) στο Ισραήλ και χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Simon Marks. Λοιπόν, η γαστήρ οπτικά ο επισκέπτης αυτή την ιστορική περιήγηση. Αυτές τις μέρες το Μουσείο φιλοξενεί μια προσεγμένη έκθεση των «Iudaica» της Θεσσαλονίκης που συγκεντρώθηκε και ερευνήθηκε από το Πανεπιστήμιο Mipar Tlan του Ισραήλ. Μελλοντικά, όμως αυτά τα τμήματα θα προσφέρουν στον επισκέπτη μια περιληπτική σύνοψη της θρησκευτικής και κοινωνικής ζωής των Εβραίων της πόλης. Ένας ειδικός εκθεσιακός χώρος ετοιμάστηκε για το Ολοκαύτωμα και εστιάζει την προσοχή στα κομμάτια γεγονότα και συμβάντα που οδήγησαν σ' αυτόν στην εξόντωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης μεταξύ του 1941 και του 1944.

Στη βιβλιοθήκη ετοιμάζεται ένας χώρος με οπτικοακουστικά μέσα. Προβλέπεται σε σύντομο χρονικό διάστημα να γίνει η βιβλιοθήκη το νευρικό κέντρο του Μουσείου και το ερευνητικό σημείο αναφοράς για τους Σεφαραδίτες Εβραίους γενικότερα και για τους ντόπιους Εβραίους ειδικότερα. Αναπτύσσονται ήδη συλλογές βιβλίων και μουσικής στη γλώσσα «Ladino». Στην προσπάθεια να διευρυνθεί το κοινό του Μουσείου δημιουργήθηκε μια ιστοσελίδα με διανυστάσεις σ' όλο το κόσμο. Αυτή η ιστοσελίδα, χωρίς να σε τημηνάει του αφορούν συγκεκριμένες ενότητες όπως μουσική, λογοτεχνία, ιστορία και κοινωνία. Γίνεται επί του παρόντος επίσης μια ταξινόμηση βιβλιογραφικών αναφορών για να συγκεντρωθεί μια αξιόλογη βάση δεδομένων.

Πέσας στη Συναγωγών Εις Χαγίμ (από τη σελίδα 1)

Τέσσερα μεγάλα τραπέζια στο «Καλ» (Συναγωγή) και τοποθετήσαμε πάγκους για τουλάχιστον 75 άτομα. Σε κάθε θέση υπήρχε ένα πλαστικό πιάτο, ένα ποτήρι, μια «matzah», το κρασί και τα άλλα συμβολικά εδέσματα. Το κύριο τραπέζι είχε ένα μεγάλο σινί με ένα ποδι αρνιού, βρασμένα αυγά και τα άλλα σύμβολα. Η κύρια του Ηλία ήταν σε προνομιά θέση.

Η προσέλευση του κόσμου άρχισε κατά τις 8:00 και λίγο αργότερα αρχίσαμε με την «Havdalah» (τελετή έναρξη του Σαββάτου). Εν τω μεταξύ έφθασαν περίπου 85 άτομα

και κατά τις 8:30 άρχισε το Σέδερ.

Κάναμε λίγες αλλαγές στην αρχή της τελετής. Ο κ. Σταυρουλάκης άνοιξε την τελετή λέγοντας ότι το Πέσας είναι μια από τις μεγαλύτερες γιορτές του χρόνου που μας εξηγούν γιατί και πως πρέπει να εκλάβουμε το γεγονός ότι είμαστε Εβραίοι. Μάλισε για τη σελάβα, πως γίναμε σκλάβοι, για τον εγωισμό και πως μερικές φορές μας τυφλώνει, και αναφέρθηκε στο πως η «matzah», το ψωμί της οδίνης δε συμβολίζει μόνο τη νύχτα στην οποία οι προπάτορές μας φυλάσσονταν από την Αίγυπτο, αλλά και πως πρέπει να απελευθερωθούμε από τις πράξεις του εγωισμού μας που μας σκλαβώνει. Η «matzah» συμβολίζει τον Εβραίο που απελευθερώθηκε από το «hametz» (μαζιά) στο σάββα και στην καρδιά του. Μάλισε, ύστερα, για την «kanannah», δηλαδή την ανάγκη πρόθεσης ξεκινώντας αυτή τη συγχενοιστική ιστορία της Φυγής από την Αίγυπτο. Λέχθηκε ότι ο Κύριος δάκρυσε όταν οι Αιγύπτιοι σκοτώθηκαν, επειδή ήταν κι αυτοί πλάσματά Του.

Σ' αυτό το σημείο όλα τα φώτα της Συναγωγής σβήστηκαν για λίγα λεπτά και καθόσαν όλοι στο σκοτάδι σκεπτόμενοι τους ανθρώπους που

Αριστερά
Διαβάζοντας την Αγκαδά

Κάτω

Ο κ. Σταυρουλάκης εξηγεί
την έννοια του Πέσας
σε ένα πολύμορφο κοινό

υποφέρουν στο κόσμο αυτό, πάντοτε μια πατρίδα και δικαιοσύνη. Με αυτή τη σκέψη, άρχισε το Σέδερ με το πέρας του σινού στα κεφάλια των παρόντων και με το τραγούδι στη γλώσσα λαδινό «Este el pan de la atisyon...».

Το Σέδερ τέλειωσε κατά τις 10:00 και πήγαμε όλοι προς την Ταβέρνα Κονάκι όπου έγινε το δείπνο (Η Ταβέρνα Κονάκι είναι κτισμένη στο σημείο όπου ήταν η παλιά Συναγωγή Μπεθ Σαλόμ).

Ένας εβραϊκός θρήνος από την Ενετική Κρήτη για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης του Μιχαήλ Μπεν Σαμπτεάι Κοέν Μπάμμπο (1420-?1484) Μετάφραση από τα Αγγλικά του Avi Sharon

Behold the noise of the bruit is come,
A great commotion out of the North
Country,
Between Migdol and the sea,
A great captivity;
The daughter of my people of my ban.
They have destroyed my vineyard
And the multitude of my people.

The day star, son of morning,
Has fallen from heaven
Like a quiver of no light,
The quiver rattles against it,
For He dissolves the bonds of kings,
They made long their furrows,
The glittering spear and shield
While those brought up in scarlet
Are now at their wits end,
Their souls slung out like the pouch of a sling.
And Bela died.

In the desolate valleys
They are embracing dunghills,
As the earth herself laments.
There shall be a consumption in the midst of the land,
For the earth is utterly broken down.

There went a proclamation throughout the host:
"Woe unto us! For the day goeth away."
And the voice said: "Cry!"
And he said: "What shall I cry? All flesh is grass
As the gleanings grapes when the vintage is done."
The heavens above are black.
He has drunk at the hand of the Lord
A cup of trembling,

cedars,
A great eagle, with great wings, long-winged,
Full of feathers of many colours.

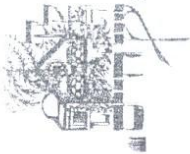
Riphat and Togarmah,
Those that dwell on high, the lofty city,
the host and the stars, now cast down to the ground,
Unto those that peep and mutter.

Woe is me now, for my soul is made weary by murderers.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ AVI SHARON

Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης το Μάιο του 1453 θρηνηγόθηκε περισσότερο από κάθε άλλο ιστορικό γεγονός και σε πάρα πολλές γλώσσες, όπως Ελληνικά, Αρμενικά, Λατινικά, Ιταλικά και Εβραϊκά. Ένα υπαρκτό εβραϊκό θρήνος είναι η μόνη σύγχρονη εβραϊκή μαρτυρία της μεγάλης τραγωδίας της ανατολικής Χριστιανοσύνης στην Εβραϊκή-Βυζαντινή λογοτεχνία. Ή ραμμένους στην Κρήτη υπό Ενετοκρατία μετά που τα νέα της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης έφθασαν στο νησί, αυτό το ποίημα είναι ένα σημαντικό και αναγνωριστικό δείγμα της εβραϊκής συμπαράστασης για την πτώση του Βυζαντίου.

Οι Εβραίοι της Ενετικής Κρήτης κατείχαν μια δύσκολη θέση μεταξύ των καταπιεσμένων ελλήνων ορθόδοξων κατοίκων του νησιού και των σε μεγάλο βαθμό καθολικών κατακτητών. Για παράδειγμα, το 1450 ένα σημαντικός ενετός αξιωματούχος, ο

Πέσσαχ στην Ελλάδα: γαστρονομικές αναφορές

Ο ήχος του εξαιρετικού μας Πέσσαχ δεν είχε ορήσει ακόμα, που πολλοί φίλοι μας ήρθαν στη Συνταγογραφική μας κατσίρα από τις παραδοσιακές ελληνικο-βραβικές συνταγές που γευθήκαμε εκείνη τη βραδιά. Και επιδή το να καθίσουμε στο ίδιο τραπέζι είναι δύνατα συμβολικό, αποφασίσαμε να βάλουμε σ' αυτή την έκδοσή μας μερικτές συνταγές του Πέσσαχ για να είναι οι φίλοι μας σ' όλο το κόσμο συμμεταγινωστές της εμπειρίας που η πολυμορφία μας κοινότητα είχε φέτος. Ας αρχίσουμε με:

Kefides de poyo
ή κεφίδες κοτόπουλου
Θεσσαλονίκη

4 μεγάλη στήθη κοτόπουλου
1 υψοκομμένο κρεμμύδι
1/2 lb. βοδινό κρέας
1/2 φλιτζάνι τριμμένο ματά
3 αυγά
2 κονταλιές υψοκομμένο άνηθο
2 κονταλιές ελαιόλαδο
Αλάτι και πιπέρι
Μουλιάζετε τα στήθη κοτόπουλου σε λίγο νερό μέχρι να γίνει το κρέας πολύ τρυφερό και είναι εύκολο να αφαιρέσετε τα κόκαλα. Πιράστε το κοτόπουλο και το κρεμμύδι σε χονρή συνεκτική αλυσή και, σε ένα μεγάλο μπολ, προσθέστε τον κρέας, το τριμμένο ματά, τα αυγά, τον άνηθο και το αλάτι περισσότερο.
Πλάθετε με το μίγμα κροκέδες που μεγέθους ενός αυγού, ελαφρά πιεσμένο. Σοτάρετε ελαφρά σε ελαιόλαδο μέχρι να ροδίσουν και στις δύο πλευρές. Σερβίρονται ζεστό ή κρύο. Δόσεις για 15-20 κροκέδες.

Tyropita
ή τυρόπιτα με άνηθο
Χανιά

Αυτή η συνταγή με την επόμενη "pastel de kwezo" από τη Θεσσαλονίκη, μοιάζουν πολύ. Στη Θεσσαλονίκη, το συνταγή ανακατασκευάζει από άνθρωπο και δούλο. Στην Κρήτη χρησιμοποιούν τη μάζα, ένα ανάλογο σηματοποιούν τον χαρακτήριστικό του ντυσιού. Εάν δε μπορείτε να το προμηθευτείτε, χρησιμοποιείτε ένα μίγμα από φέτα και τριμμένο Παρμεζάνα. Μπορείτε να χρησιμοποιείτε οποιοδήποτε ανάλογο και ελαφρό τυρί.

1 lb. Μοζζήθρα ή 1/2 lb. Φέτα και Παρμεζάνα τριμμένη
1/4 φλιτζάνι ελαιόλαδο
1/2 φλιτζάνι φρεσκοκομμένο άνηθο και/ή
4 κονταλιές φρεσκοκομμένο δούλο
5 αυγά, χωρισμένα
ματά, μολύβισμα, αρκετά για να στρώσετε 4 στρώσεις σε ταψί
Αλάτι και πιπέρι
Προθερμαίνετε το φούρνο σε 375°. Αναμειγνύετε το τυρί σε ένα μεγάλο μπολ, προσθέτοντας το ελαιόλαδο, το άνηθο και/ή το δούλο. Χωρίζετε τα αυγά. Χτυπάτε τους κρόκους μέχρι να γίνουν κρεμώδεις και τα ασπράδια να είναι αφράτα, αλλά να μην μείνουν αφράτα. Αναμειγνύετε τους κρόκους με το τυρί και εν συνεχεία με τα ασπράδια.

Στρώνετε ένα ταψί, 10x14 ίντσες, με 2 στρώσεις ματά, ροιζόντας τις

με ελαιόλαδο. Βάλτε το μίγμα με το τυρί επάνω στις στρώσεις ματά, στε με άλλες δυο στρώσεις ματά, ροιζόντας τις πάλι με ελαιόλαδο. Ψήστε στο φούρνο σε 375° για 30-45 λεπτά ή μέχρι να ροδίσει καλά. Σερβίρεται ζεστό ή κρύο. Δόσεις για 4-6 άτομα.

Κι' αυτό είναι πολύ νόστιμο:
Kefides de prasa
ή πρωτοκεφίδες
Ρόδος, Θεσσαλονίκη και οι περισσότερες Σεφραδικές κοινότητες

2 μεγάλη πράσα
1 φλιτζάνι κρέας
2 αυγά, χτυπημένα
1 σφικτό αυγό
1 κονταλί ματά τριμμένη
1/2 φλιτζάνι φρεσκοκομμένο άνηθο
Αλάτι και πιπέρι
Ελαιόλαδο για τηγάνισμα
Κοιμάστε τα πράσα και κόψτε τα φύλλα, συμπεριλαμβανομένα και λίγο από τα πράσα κοσάνια. Βράστε ελαφρά σε μια κατσαρόλα με όσο νερό χρειάζεται για να τα σκεπάσετε για 20 λεπτά.

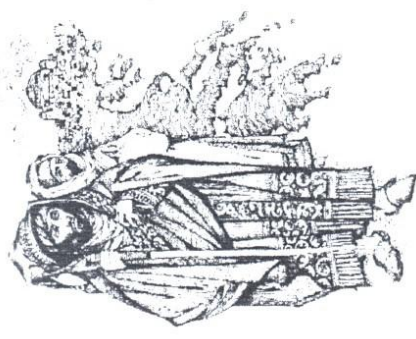
Όταν είναι τρυφερά, βγάλτε τα από το νερό και τοποθετείστε τα σε ένα μεγάλο μπολ. Προσθέστε το κρέας, τα αυγά, το σφικτό αυγό, τη ματά τριμμένη, τον άνηθο και το αλάτι περισσότερο. Αναμειγνύετε καλά.
Πλάθετε με το μίγμα κροκέδες του μεγέθους ενός αυγού, ελαφρά πιεσμένους. Σερβίρονται ζεστό ή κρύο. Δόσεις για 4 άτομα.
Και για επιδόρπιο:

Manzapades
ή μαρζαπάδες με λεμόνι
Βόλος

Το μαρζαπάκι με λεμόνι, ένα κλασικό για το Πέσσαχ, μπορεί να ετοιμαστεί σε μεγάλες ποσότητες και να σερβιριστεί όλο το χρόνο. Στην Ελλάδα, όπου τα λεμόνια χρησιμοποιούνται ευρέως, οι νοικοκυρές βάζουν στην άκρη τις λεμονόκοτες για να κάνουν το επιδόρπιο αυτό.

10 ή περισσότερες λεμονόκοτες
1 φλιτζάνι καθαρισμένα και τριμμένα αμύγδαλα
2 φλιτζάνια ζάχαρη
1 φλιτζάνι άχνη
Τοποθετείστε τις λεμονόκοτες σε ένα μεγάλο μπολ και σκεπάστε τις εντελώς με νερό. Για 2 μέρες, αλλάστε το νερό κάθε 3-4 ώρες. Την τρίτη μέρα, ξεπλύνετε τις καλά και τοποθετείστε τις σε μια μεγάλη κατσαρόλα σκεπασμένες με νερό. Βράστε τις σε χαμηλή φωτιά μέχρι να είναι μολακές. Βγάλτε τις από τη φωτιά και αφαιρέστε το νερό. Πολτοποιείτε τις.

Βάλτε σε μια μεγάλη κατσαρόλα το λεμονοπολτό, τα αμύγδαλα και τη ζάχαρη σ' αυτές τις αναλογίες: για κάθε φλιτζάνι λεμονοπολτό προσθέστε 1 φλιτζάνι τριμμένα αμύγδαλα και 2 φλιτζάνια ζάχαρη. Αναμειγνύετε καλά και βράστε σε χαμηλή φωτιά, ανακατεύοντας συνεχώς με ξύλινο κουτάλι. Όταν το μίγμα αρχίζει να πυκνώνει και να σπικνέει από τις άκρες της κατσαρόλας, βγάλτε το από τη φωτιά και ρίξτε το σε μαριμάρνη επιφάνεια ή σε ώομινώχατο. Όταν

Μανιύρι Χανιύρι (από τη σελίδα 1)

τουρκική βόδιση.

Από μια άποψη - ίσως περιορισμένης έννοιας - το μικρό έχει το σκοπό εξάγνωσης μιας γυναικας που με την εμμηνόρροια ή όταν γεννάει γίνεται "niddah", και σε κατάσταση "tumtah". Αυτός ο όρος συνήθως μετράζεται ως "α-κάθαρος", αλλά στην πραγματικότητα αναστρέφεται σε κατάσταση χωρισμού. Πολλοί σύγχρονοι ραββίνοι έχουν για το "τελετουργικό του μικρού μια κάπως αρνητική αντίληψη που οφείλεται στη μονόπλευρη ερμηνεία βασισμένη στις τελευταίες του Ναού. Είναι πολύ προσεχτικοί στο να σημειώσουν ότι οι κανονισμοί που διέπουν τη συμπεριφορά των Ανωτάτων Ιερών και την εκτέλεση του μικρού εκ μέρους του είναι μόνο μια πλευρά του τελετουργικού. Και δε θα μπορούσαν να πει βέβαια κανείς ότι αυτός ήταν "tumtah" ή ακάθαρτος. Το ίδιο το τελετουργικό το ξεχώρισε, τον έκανε "kadosh" (άγιος). Με αυτό το πνεύμα κι' εμείς βάζουμε τα πιστικά στο μικρό να τα κάνουν με μέρος της εβραϊκής μας ζωής ως "kasér". Είναι το τελετουργικό που ακολουθεί το "Shofer", τον άνθρωπο που μεταγράφει τη Sepher Torah, κάνοντας "kannamah" δηλαδή μια πράξη προδότης.

Τα νερά του μικρού είναι για κάποιους καθυστερητές σύμβολο θανάτου και ανύστασης. Μια γυναικα που έφθασε στο τέλος της εμμηνόρροιας πεθαίνει συμβολικά στα νερά του μικρού και ανασταίνεται με τα νερά του νεογνίου ζώη κάθε μήνα. Η εμμηνόρροια τη θέτει χωριστά και από μια φεμινιστική άποψη της δίνει μια ξεχωριστή θέση: δεν είναι πιο αντικείμενο σεξουαλικής ικανοποίησης και μέλυστα επιβεβαιώνεται έτσι η θηλυκότητά της ως πλήρης ανθρώπινο αν, και όχι σαν υφιστάμενο του άνδρα. Η γυναικα, πράγματι, ζει σε κατάσταση δύνατοτητας ως δορυφω ζώης. Και στα νερά του μικρού ότι έχει χωρίζεται θα πεθαίνει συμβολικά και μετά θα ανασταίνεται σε καινούργια ζωή.

Η χρήση του νερού ως συμβολικό μέσο με το οποίο πραγματοποιείται η εξάγνωση, ριζώνει σε κάποιες αρχαίες θρησκευτικές εμπειρίες της ανθρώπινης ζωής. Για τους Ινδούς, τους Βουδιστές, και ακόμα φαίνεται για τους αρχαίους Μινονικούς και Αιγυπτίους, το νερό και το τελετουργικό της βύθι-

Αποσπάσματα από το βιβλίο:

Cookbook
of the Jews of Greece
by
Nicholas Stavroulakis

Cadmus Press
2206 Delancey Place
Philadelphia PA 19103
Tel.: (215) 732-3774

Μαγίμυ Χαγίμυ

(από τη σελίδα 3)

σης είναι μια τέλετη μεγάλης σημασίας. Για τους προσήλυτους στον Ιουδαϊσμό, είναι δυνατό σύμβολο αναγέννησης στην ίδια την Εβραϊκή Κρισιότητα, όπως γίνετα και για τους Χριστιανούς, που εκαναν το τελευταίο δικό τους από το ξεκίνημά τους. Στον Ιουδαϊσμό, η βαριά πατρι-αρχική (και απλά πολιτιστική) ανδρική εξουσία πάνω στις γυναίκες στα πλαίσια της κοινότητας είναι ίσως αδική και σκληρότερη από τις ανδρικές του Λοτ, της Σάρρας, της Ρεβέκκας, της Λίας και της Ραχέλ, δεν είναι φυσιο-λογική και κρυβεί ίσως μια πλευρά του Ιουδαϊσμού που έχει μείνει στο σκοτάδι μετά από πολιτιστικές προ-σθήκες. Στην Καμπάλα διδάσκειται ότι η θηλυκή πλευρά του Θεού, η "Shekhinah", είναι εξοριστική και η μεγαλύτερη πράξη "tikkun" ένωσης, η ο οποίος με τον οποίο βοηθάμε το Θεό να γίνει πάλι πλήρης, το αρσενικό και το θηλυκό πάλι μαζί ενωμένοι. Βεβαίως η κοινή απλήληση του Θεού είναι εκείνη που βλέπει μόνο την αρσενική Του πλευρά. Αλλά ξέρουμε επίσης ότι η Χάρη, η Αγάπη, η Ομορφιά και η Φροντίδα Του για τα πλά-σματά Του προέρχονται από τη θηλυ-κή Του υπόσταση.

Η έκθεση του Περαχάρ ήταν μια

Εβραϊκές Κοινότητες στην Ελλάδα και γαστρονομικές παραδόσεις

Αυτό το βιβλίο μαγειρικής δεν είναι απλά μια συλλογή συνταγών. Είναι επίσης μια μαρτυρία μερικών στοιχείων μιας παραδοχής που στην Ελλάδα εξαφανίζεται γρήγορα. Αφο-μοίωση, μοντερνισμός, αδιαφορία και τη μερική της λεγόμενης διεθνής κοινότητας πήρε τη θέση των παραδο-σιακών πιάτων των Ελλήνων Χρι-στιανών και Εβραίων. Στην εποχή των γρήγορων συνταγών, των συ-σκευών που εξοικονομούν χρόνο και των έτοιμων τροφών, είναι δύσκολο να βρει κανείς στην Ελλάδα ένα ε-βραϊκό σπίτι με τις λιχουδιές των Σαββάθ σε ένα κομμάτι *smilach*. Πά-ντως όλες οι συνταγές είναι ακόμα επικρατές και, στην Ελλάδα, τουλάχισ-τον ένα παραδοσιακό πιάτο, εάν όχι περισσότερα βρίσκονται ακόμα και σήμερα σε κάθε εβραϊκή γιορτή.

Εκτός από τη γαστρονομική τους αξία, οι συνταγές αυτές μας πληροφο-ρούν για τις κινήσεις και την προέ-λευση πολλών από τις Ελληνι-εβραϊκές κοινότητες. Αντανακλούν καποιές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαταραχές των τελευταί-ων δυο αιώνων, επειδή οι Εβραίοι που επανέγκαταστάθηκαν σε άλλες περιο-χές, πήραν τις γαστρονομικές παραδό-σεις μαζί τους. Επειδή σχεδόν όλες οι συνταγές εδώ καταγράφηκαν πριν από ανθρώπους που μεγάλωσαν από το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, μας μιλούν για αυτή την παλιά περίοδο και για συνέχεια των παραδόσεων σε τρεις ή τέσσερις γενιές. Για απλοποίηση και να αποφύγουμε βαρετές επαναλήψεις λεπτομερειών, προσαθήσα να διαλέ-

Ένας εβραϊκός θρήνος (από τη σελίδα 2)

Ludovico Foscarini, αφιερώθηκε σ' ένα *perpetuum bellum* (πόλεμο χωρίς ανακοπή) εναντίον των Εβραίων του νησιού. Μόνο μετά από 3 χρόνια, το Μάρτιο του 1453, 6 εξέχουσας μέλη της εβραϊκής κοινότητας της Κανδίας (το σημερινό Ηράκλειο) καταδικάστη-καν για ιεροσυλία προς την όπτα σε ένα δικαστήριο που ξεκίνησε η γυναι-κα ενός γνόπου Ελλήνα ιερέα. Αλλά πέρα από αυτή την επαγγελματική ανα-ραγή, πολλοί Εβραίοι αυτής της περιό-δου και της ευρύτερης περιόδου πρέπει να έχουν δει την Κωνσταντινούπολη, το διάδοχο της Ρώμης, σαν κληρονόμο της Βιβλικής Εδομ, άρα μιας πολύς που η πίσω, παρόλο τη δυστυχία υπερκείμενη επάνω στη μεγάλη της εβραϊκή κοινότητα, μπορούσε να προσγειώσει τη λήτρωση των ομοθη-σκών της. Η συναισθηματική ύφανση πίσω από αυτό το εβραϊκό κείμενο της Ενετοκρατούμενης Κρήτης που θρηνεί την άλωση και την καταστροφή της ελληνικής πόλης είναι ενδιαφέρουσα και σύνθετη.

Η πολυπλοκότητά του συνδέεται με μια περίεργη "σύνγηση" μέθοδο παραπομπής και υπαινιγμού. Ο θρήνος ("Qinah" στα εβραϊκά) γράφτηκε από το Ραββίνο και διανοούμενο της Κων-σταντίας, Μπεν Σαμπετάι Κοέν Μπαλάν (1420-?1484) και αποτελείται από μια σύνθεση που προέρχεται κυρίως από τον Ησαΐα, τον Ιερεμία και τον Θρήνο. Αυτή η σύνθεση βιβλι-κών αναφορών πλησιάζει το θέμα μέσω ελλείψεων και υπαινιγμών. Π.χ., η φράση "Μεταξύ Μυκκός και της θάλασσας" αναφέρεται στην πόλη, οι στον πύργο (migdal) όπου οι Εβραίοι

κε στην αρχή αυτού του αιώνα, είχαν καταγωγή κυρίως από τα ιόνια νησιά και πολλές από τις συνταγές της αντα-νακλούν ιόνιες παραδόσεις. Υπήρχαν επίσης πολλοί Εβραίοι από τα Γιάννε-να, η Ναννιούλα, στην Πάτρα: έτσι η βορειοδυτική Ελλάδα αναπροσαυ-εται σε άλλες πατρίδες συνταγές.

Σε μεγάλο βαθμό, η προέλευση των Εβραίων της σύγχρονης Ελλάδας αποδειγνύεται από τη γλώσσα τους. Εάν μιλάνε Ελληνικά είναι Ρωμαϊο-τές, εάν μιλάνε Λατίνια είναι Σαφαρα-δίτες. Πάντως σε περιοχές όπως των Θεσσαλονίκης, ο μεγάλος αριθμός των Σαφαραδιδών έγινε αιτία οι Ρωμαϊο-τές να μιλούν Λατίνια.

Τα Ελληνικά των Εβραίων της Ελλάδας έχουν χαρακτηριστεί ως Εβραίο-ισπανικά, η Judezmo. Πρόκει-ται για την ισπανική γλώσσα του 15ου αιώνα με ισχυρές επιρροές από τα Ελληνικά, τα Τουρκικά και τα Αραβικά, και μερικές προσθήκες από τα Βουλγαρικά και τα Σλαβικά.

Τα Ισπανικά των Σαφαραδιδών της Ελλάδας είναι γνωστά ως Λαδίνιο, Εβραίο-ισπανικά, η Judezmo. Πρόκει-ται για την ισπανική γλώσσα του 15ου αιώνα με ισχυρές επιρροές από τα Ελληνικά, τα Τουρκικά και τα Αραβικά, και μερικές προσθήκες από τα Βουλγαρικά και τα Σλαβικά.

που έφευγαν από την Αίγυπτο κατα-ερίθωσαν πριν να περάσουν την Ερυθρά Θάλασσα (Εξόδος 14:2). Η γεωγραφική αναφορά φαίνεται σωστά-μένη, αλλά ανοίγει το δρόμο για άλλ-ες ερμηνείες. Ακόμα μια ενδιαφέ-ρουσα είναι η φράση "Και ο Μπέλα πέθανε" προερχόμενη από τα Χρονικά (2:16) που παρομοιάζει την Κωνστα-ντινούπολη, καρδιά της Βυζαντινής Χριστιανοσύνης, με τον Μπέλα, τον πρώτο βασιλιά των μη Εβραίων και πρώτη πόλη της εβραϊκής Εδομ. Η αναφορά στο "Ραφά και Τζακάρ-μαχ" (Γένεση 10:3), εγγονούς του Νωέ, συνδέεται μάλλον με τη φυλή των Riphaeans (των αρχαίων Rarh-lagians) και των Αρμενίων (Armenians), των "σύνθρονων" κατοίκων της Κωνσταντινούπολης. Πιο επιμο-νή, παρόλο που μερικές φορές άμεση, είναι η αναφορά του ποταμού στα α-κτών της γέφυρας του Θεού πίσω από την πίσω της Πόλης. Το τελικό ερώτημα του ποιήματος: "Ποιος πα-ρέδωσε τον Ιερσάη στους κλέφτες;" βρίσκει την απάντησή του στο βιβλι-κό πλαίσιο από το οποίο προέρχεται και η απάντηση δε μπορεί παρά να είναι: "Ο Κύριος;" (Ψαλμός 24:24). Εάν διαβάσουμε προσεκτικά αυτό το ποίημα μπορούμε να ανακαλύψουμε ίσως περισσότερα γύρω από αυτό τον παράξενο οίκο που δε βρίσκεται άμεσα στα λόγια του, αλλά που μετα-φέρεται σίγουρα δυνατά.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ: Για περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό υπόβα-θρο και μια πιο επιγραμματική μετά-φραση: Steven Bowman, *The Jews of Byzantium* (University of Alabama Press 1985). Ο θρήνος εκδόθηκε από τον Leon J. Weinberger στο έργο *Jewish Poets in Crete* (University of Alabama Press 1997).

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΚΑΙ ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Προσεχώς η ιστοσελίδα θα αλλάξει πιο συχνά και ετοιμάζουμε επί πλέον μια βάση δεδομένων, που θα ελεγχθεί ανάλογα με το υλικό και το χρόνο δια-θέσιμο. Προς το παρόν οι προστάθει-μες συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα θέματα όπως: α) Βιβλιογραφία για τον Ιουδαϊσμό στην Κρήτη, β) Αθήνα για την κρητικο-ιουδαϊκή ιστορία, γ) Φωτο-γραφίες, δ) Λίστες με τα εγχειρμαμένα μελή, στ) Προσφατά γεγονότα, ε) Σχε-τικό υλικό από άλλα εβραϊκά κέντρα στην Ελλάδα, ζ) Γενεαλογικά δένδρα Κρητικών Εβραίων, καθώς και ονόματα και άνθρωποι που προέρχονται από κρητικές οικογένειες.

Νικόλαος Χαννάν-Σταυρουλάκης
Λεωφόρος-Συναγωγής Έως Χαγίμυ
Τ.Θ. 251, 73001 Χανιά
Τηλ. +30-821- 86286
Τηλ. & Fax +30-821-70397
E-mail: dori@grecian.net
Ιστοσελίδα: www.eitz-hayyim-hania.org

Συντάκτης
Νικόλαος Χαννάν-Σταυρουλάκης

Γραφικά

Πάολα Νικότρεα
Γραμματειακή υποστήριξη
Αούβα Αμέρ-Κουμαδοράκη

Βιβλιοθήκη

Elizabeth Outram

Φωτογραφίες

Υπολογιστής

Ιδρυματικές Μηχανές